

Oliko Stakes innovaatio?

PIRKKO-LIISA RAUHALA

Stakesin historia Stakesina on päättymässä, kun se fuusioidaan Kansanterveyslaitokseen vuoden 2009 alussa. Tässä tilanteessa Vappu Taipaleen ja Hannu Hämäläisen teoksesta muodostuu Stakesin 16-vuotisen historian vahvaa kirjoittamista. Se antaa kirjalle pysyvän arvon, kuten sekin, että teokseen tallentuu pääjohtaja emerita Vappu Taipaleen toiminnan johtoaajatuksia ja hänen toimintatapaansa kuuluvaa kansallista ja kansainvälistä verkostoituneisuutta, yllättäville ajatuksille avointa sosiaalipoliittista laatua ja optimistista visionäärisyyttä.

Teos on kirjoitettu edelläkäviäjien klassisella reseptillä: tietoa lisäättyä tuhlaamalla. Tässä tekstissä ei ole mitään nuukailua, ja henkinen situruus sekä tiedon pimitämisellä vehkeily ovat näille kirjoittajille vieraita toimintatapoja. Se kertoo siitä, että he osaavat ihailtavan paljon, he ovat aktiivisesti kartuttaneet ammatillista asiantuntijakapasiteettia ja itseluottamusta, he toimivat ennakkoluulottomasti laajalla kehällä, ja heille tärkeä arvo on toiminta monensuuntaisissa ja vuorovaikutteisissa aikalaieskusteluissa ja suhteissa, joissa arvovallasta kiinnipitäminen ei ole ensisijaista. Ihailtavalla rohkeudella ja ennakkoluulottomuudella kirjoittajat ovat hakeutuneet yhteistyöhön ja rakentaviin kiistoihinkin mitä erilaisimpien toimijoiden kanssa.

Teokseen sisältyy neljä johtoteemaa, jotka on jäsennetty käsitteellistä keskustelua sisältävän johdannon ja tulevaisuuteen katsovan pohdinnan ohella viiteen

päälukuun. Pääteema on sosiaalinen innovaatio. Sen kirjoittajat mieltävät ja esittelevät lukijalle eri tasoilla toteutettavana muutospoliittikkana, jonka ohjaamina hyvinvointipoliittiset linjat ja toimintajärjestelmät rakentuvat. Edellisen kanssa rinnakkain kulkevana ja sisään kirjoitettuna teemana on Suomen sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen muutos ja sen sidonnaisuus kansainvälisiin virtauksiin. Kolmas teema on hyvinvointipoliittikan laaja-alaisuus ja kiinnittyneisyys tuotantotalouden muutoksiin ja sen myötä tapahtuneisiin teknologiapoliittisiin avauksiin, (tieto)teknologian käyttöönottamisiin sekä julkishallinnollisiin ja kaupallisiin sovelluksiin. Teoksen eräänlaisena missiona toimii sen neljäs suuri teema, tulevaisuusperspektiivi, tulevaisuuden ennakkointi.

Teos kuormittuu teemoistaan, ja tekstissä on ajoittain tungoksen tuntua, kun sen neljä pääteemaa kamppailevat lukijan huomiosta. Aluksi kyseinen runsaus häiritsi minua, kun pedagogisellakin silmällä kirjaa luen. Tunsin tulleeni temmatuksi johonkin voimakkaaseen ajatusvirtaan, jonka koordinaatit vaikuttivat epäselviltä. Ammatikseni tähden opiskelijoilta, että asiantuntijuus on ensisijaisesti oman tietämisensä rajojen tunnistamista ja siihen kytkeytyvää jatkuvaa kysymistä, oppimista, oman ja toisten alojen asiantuntijoiden puoleen kääntymistä ja yhteistyötä. Taipaleen ja Hämäläisen teoksen lukeminen antaa tilaisuuden harjoitella ajattelua, joka ylittää vallitsevia akateemi-

Vappu Taipale &
Hannu Hämäläinen
Kertomuksia sosiaalisista
innovaatioista
Helsinki: Stakes, 2007
227 s.

sia rajamuodollisuuksia eikä kuitenkaan julista suoria sovellusohjeita saati oikeassa olemisen varmuutta. Teoksen arkikeskusteleva tyyli on riski, joka arvioni mukaan on kannattanut tämän aihepiirin kanssa ottaa.

Yhteiskuntatieteilijänä – ja tietoisena rajatyon (boundary-work) konservatiivisuudesta ja siinä vaativasta besserwisserismistä – asetun reilusti vastakarvaan kirjoittajien kanssa siinä, että en pidä suomalaista kunnallishallintoa, terveyspoliittista järjestelmää, päivähoitoa enkä mitään muutakaan sosiaalipoliittista järjestelmää sosiaalisena innovaationa. Sosiaalinen kehitys, muutospoliittikka ja yhteiskuntapoliittinen uudistustyö ovat mielestäni ”paljon enemmän” kuin käytäntöjen aikalaisparannukset ja uudennokset. Sosiaalipoliittiset järjestelmät ovat vuosikymmenien kuluessa muodostuneita tilkkutäkkejä, joiden logiikka ei ole aina ollut poliittisten riitelyiden kautta löydetty konsensus. Sosiaalireformismin yksi tunnuspiirre ovat ne toteutukset, joita aloitteiden tekijöistä ja päättäjistä monet eivät kenties lainkaan tarkoittaneet. Tahattomien seurausten ”pois-keksiminen” olisi toisinaan ehkä tähdelisempää kuin uusien ideoiden istuttaminen jännitteeseen ja po-

liittisesti pysyvästi herkkään sosi-aali- ja terveysalaan.

Sosiaalisen innovaation käsitteen varaisin toimintajärjestelmien metodiikan ja tapojen kohentamiseen. Esimerkiksi suurkaupungin keskellä sijaitsevaa, talotekniikkaa hienovaraisesti soveltavaa, näppäriä tila-, materiaali- ja tasoratkaisuja sekä yhteistoiminnalle ja vaihtoehtoiselle kodin tunteelle mahdollisuuksia tarjoavaa senioritaloa, jossa asun, pidän sosiaalisena innovaationa par excellence. Senioritalorakentamisen taustalla vaikuttavaa asuntopolitiikkaa ja vanhuuteen varautumisen politiikkaa pidän puolestaan sosiaalisena uudistustyönä, jota havaintojeni mukaan hyväksytään heikosti tai johon suhtaudutaan hämmästyttävän ennakkoluuloisesti: ”Sinäkö senioritalossa? Olisit mennyt suoraan vuodeosastolle!”

Onko Stakes innovaatio? Taipaleen ja Hämääläisen viitekehyksessä on. Stakes kuuluu sekä perustamishistorialtaan että toimintatavaltaan niihin sosiaalipoliittisen muutospolitiikan välineisiin, joiden ilmaantumiselle aika alkoi olla kypsä 1990-luvun alussa. Keskitetty hyvinvointipoliittikka joutui paitsi ankariin kustannuskriittisiin tarkasteluihin myös sisällöllisten uudelleenarviointien kohteeksi. Normiohjaus katsottiin vanhanaikaiseksi, ja keskusvirastoja ei enää pidetty

tarpeellisina tai toimivina, vaan valtio purki itsensä laskennallisten valtionosuuksien maksajaksi ja muutti toimintaansa tietoteknologiaan perustuvan tuotantotalouden infrastruktuurin muotoilijaksi. Siinä paikallista-so, käytännössä kunnat ja seudut, tulkitaan vastuullisiksi hyvinvointipoliittisiksi toimijoiksi. Valtio varasi itselleen tiedon tuottajan tehtävän, jossa Stakes sai merkittävän roolin sosi-aali- ja terveysalan kysymyksissä. Kun Stakes sulautuu toiseen ja paljon perinteisempään yksikköön, laitokseen, Stakesille muodostuu historiallisesti ”kokeellinen” rooli hyvinvointipoliittisena tieto-ohjaajana. Sitä tehtävää Stakes on täyttänyt esimerkiksi vankkaan empiiriseen tutkimukseen nojaavilla hyvinvointi- ja palvelukatsauksillaan, jotka ovat korvaamatonta aineistoa akatemisten sosiaalitieteiden opintojen tutkintovaatimuksissa.

Teoksessa on runsautta, jonka laskoksiin uppoaa maininnan tasoisina monia tärkeitä kysymyksiä. Sivulla 87 kirjoittajat tuovat esiin, että tietoyhteiskunnassa ei tiedetä, millainen mentaalinen tila lapsuuden tulisi olla, eikä lapsuuden politiikkaa vielä ole. Tästä aihepiiristä olisin erittäin mielelläni lukenut yksityiskohtaisia ideoita ja visiointeja: lapsuus on aikakautemme suuri sosiaalinen kysymys. Toi-

nen asia, johon kirjoittajat useassa kohdassa viittaavat, on vuorovaikutteinen tieto-ohjaus, johon heillä varmasti olisi vaikka mil-lä mitalla perusteltuja asiantun-tijaideoita ja tutkimuskysymys-ehdotuksia.

Teoksen nimessä oleva sana ”kertomuksia” on se avain, jolla otan teoksen opetuskäyttöön: ohjaan opiskelijan lukemaan kir-jan beigeen pintaan tallennettuja esimerkkejä, joiden kautta kir-joittajien toiminta kansallisilla ja globaaleilla kehillä ja mitä eri-laisimmissa asiasisältö- ja yhteis-työkuvioissa tulee upeasti esiin. Leipäteksti avautukoon niiden perustalta lukijansa tietojen mu-kaan joko tarinoita täydentäväk-si, taustoittavaksi tai parhaim-massa tapauksessa annetun joh-tolangan mukaisen tiedon han-kintaan ohjaavaksi. Sivulla 166 kirjoittajat viittaavat Erik Allard-tin 1990-luvun alkupuolella il-maisemaan innovaatioita kos-kevaan epäröintiin. Sen jakavat monet, jotka päivittäin kuule-vat kymmeniä asioita perustel-tavan innovaatiohakuisuudel-la. Ihmisten konkreettisen ar-jen tuntemus, sen kunnioittami-nen ja luovuttamattoman ihmis-arvon esillä pitäminen osoittavat kirjoittajien periaatteellisuutta ja arvosidonnaisuutta. Juuri siksi tällä teoksella on oma paikka-nsa käynnissä olevassa innovaa-tiokeskusteluiden tulvassa.